

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
Кафедра культурології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор

Майя НІКОЛАЄВА)
_____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КУЛЬТУРА ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ

Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 034 Культурологія

Освітньо-професійна програма Культурологія

ОНУ
2024

Робоча програма навчальної дисципліни «Культура Південно-Західної України».
Одеса, ОНУ, 2024. 28 с.

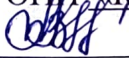
Розробники: Сумченко Ірина В'ячеславівна, кандидат філософських наук, доцент
кафедри культурології, Лопуга Ореста Іванівна, кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри культурології

Протокол № 1 від. "30" серпня 2024 р.

в.о.завідувач кафедри (Віталія ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЬОВА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПН «Культурологія»

 (Віталія ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЬОВА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією факультету історії та філософії

Протокол № 1 від "31" серпня 2024 р.

Голова НМК (Галина ЛЕВЧЕНКО)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від. " ____ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ____ від. " ____ " _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Очна форма навчання	Заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 5 годин – 150 змістових модулів – 2	Галузь знань <u>03 – Гуманітарні науки</u> Спеціальність <u>/ 034 Культурологія</u> Спеціалізації: <u>немає</u> Рівень вищої освіти: <u>Другий (магістерський)</u>	<i>Обов'язкова</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	1-й
		<i>Семестр</i>	
		1-й	1-й
		<i>Лекції</i>	
		30 год.	6 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		20 год.	4 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		-	-
		<i>Самостійна робота</i>	
		100 год.	140 год.
		Форма підсумкового контролю: залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета. Метою вивчення дисципліни «Культура Південно-Західної України» є здобуття знань з історичних, етнографічних та культурних особливостей регіону, сприяння формуванню глибокого розуміння культурного надбання південно-західної частини України, а також розвиток навичок аналізу та критичного мислення щодо впливу історичних та соціокультурних факторів на формування та розвиток сучасної ідентичності регіону, що постає невід'ємною умовою формування ціннісних орієнтирів та гуманізації сучасного українського соціокультурного простору та забезпечення культурологічної складової підготовки висококваліфікованого й конкурентоздатного фахівця другого (магістерського) рівня освіти за спеціальністю 034 Культурологія.

Завдання. Основними завданнями навчальної програми є:

- сформувати у здобувача вищої освіти освітнього ступеня «магістр» низку компетентностей, які є достатніми для виконання професійних обов'язків за спеціальністю «Культурологія»;

- забезпечити повне досягнення студентами програмних компетентностей та очікуваних результатів навчання за дисципліною «Культура Південно-Західної України».

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) інтегральної - Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі професійної діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідження та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

б) загальних (ЗК):

- Здатність приймати обґрунтовані рішення (ЗКО4).
- Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети (ЗКО5).
- Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями (ЗК 06);
- Здатність виявляти ініціативу та підприємливість (ЗКО7).

в) фахових (ФК):

- Здатність виявляти культурні потреби суспільства та його окремих груп, визначати шляхи їх задоволення, забезпечувати культурні права і свободи людини (ФК03).

- Усвідомлення соціальної та етичної місії культуролога, а також можливостей та особливостей практичного використання культурологічного знання. (ФК 04);

- Здатність до ефективної взаємодії з представниками інших професій, а також до залучення до розв'язання проблем культури (ФК 06);

- Здатність професійно діагностувати, прогнозувати, проектувати й моделювати культурний розвиток різних культурних регіонів, художньої та візуальної культури (ФКО7);

- Здатність організовувати роботу та здійснювати керівництво закладами культури, а також відповідними структурними підрозділами підприємств і установ, враховуючи економічні, законодавчі й етичні аспекти. (ФКО8).

Програмні результати навчання (ПРН): У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

- Розуміти специфіку та особливості реалізації культурних ідей, образів, та смислів, а також критично оцінювати можливості їхньої інтерпретації для розв'язання суспільно-значимих проблем (ПРН1).
- Аналізувати культурні права та свободи людини, форми та механізми їхньої ідентифікації, інкультурації, культурної адаптації з врахуванням регіональної специфіки (ПРН3).
- Популяризувати професію культуролога, дотримуючись етичних принципів (ПРН 4).
- Оцінювати історичні здобутки та новітні досягнення культурології, упорядковувати та аналізувати інформацію щодо культурних явищ, подій та історико-культурних процесів (ПРН7).

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен *знати:*

- основні етапи історії південно-західного регіону України та їх вплив на формування культурної спадщини.
- основні етнічні групи та їх взаємодію в регіоні, включаючи основні особливості мовної ситуації.
- традиції народного мистецтва, архітектурні та релігійні об'єкти, що визначають унікальний культурний пейзаж.
- роль та функції культурних інституцій, таких як музеї, галереї, театри та літературні об'єднання у регіональному культурному житті.
- сучасні культурні тенденції та їх відображення у мистецтві, літературі та інших аспектах сучасного культурного життя.

вміти:

- аналізувати культурні явища та події, враховуючи їх історичний контекст та вплив на сучасний розвиток регіону.
- інтерпретувати мистецькі твори, розуміти їхню семантику та виявляти зв'язок з культурним спадком регіону.
- застосовувати знання про мовний ландшафт для розуміння культурних відмінностей та взаємодії мовних груп.
- висловлювати власні думки та оцінки щодо культурних явищ, використовуючи адекватну термінологію.
- аналізувати сучасні тенденції в розвитку культури південно-західного регіону України та їх вплив на сучасну ідентичність.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія формування культури південно-західної України

Тема 1. Чинники формування культури Південно-Західної України

Районування України, основні підходи: адміністративно-територіальний, економічний, природно-географічний, соціальний, етнографічний та історико-культурний. Проблемність районування України.

Принципи поділу на регіони. Критерії виділення окремих територій. Особливості історико-культурного районування: минуле і сучасність.

Штучність імперської/радянської топоніміки. Південний захід України (Одещина) як адміністративний, географічний, економічний, історико-етнографічний та культурний феномен.

Поділ Одещини за історично-географічною ознакою: Поділля - крайні північні землі, південна Бессарабія (Буджак) - межиріччя Дністра й Дунаю, територія на схід від Дністра – Єдисан (до XVIII ст.).

Методологія та джерела для вивчення історії та культури Південно-Західної України. Історіографія першої половини XIX ст. Нові підходи до вивчення культури Південно-Західної України в другій половині XIX ст.. Посилення інтересу до культури Південно-Західної України в 1980-х – 2000-х рр. Наукові та науково-популярні видання.

Археологічні культури мезоліту та доби бронзи. Основні археологічні культури. Характеристика матеріальної культури: знаряддя праці, зброя, предмети побуту. Писемні джерела про населення Південно-Західної України у I тис. до н.е. Культурні взаємодії та міграції народів. Кіммерійці. Життя, побут, кургани. Військові походи. Писемні пам'ятки про скіфів. Характерні риси матеріальної й духовної культури. Видатні археологічні пам'ятки й історія їх досліджень. Політична історія та військові кампанії. Ритуали і поховальні практики. Вплив на подальший розвиток регіону.

Причини й характер грецької колонізації Північного Причорномор'я. Вибір місць для заснування колоній. Взаємодія з місцевими народами та конкуренція з іншими цивілізаціями. Найдавніші осередки колонізації південно-західної України. Колонізація Нижнього Подністров'я (міста Офіуса та Ніконій). Колонізація Нижнього Побужжя (виникнення мережі поселень на берегах Бузького, Дніпровського і Березанського лиманів до кінця століття VI ст. до н.е.). Особливості грецького освоєння Північно-Східного Причорномор'я. Колонізація Європейського Боспору. Боспорське царство. Колонія Танаїс. Колонізація Південно-Західного Криму. Херсонеська держава.

Поселення Нижнього Подністров'я. Планування та забудова острова Березань. Джерела та історія дослідження Ольвії. Хронологічні етапи існування Ольвії. Планування та забудова Ольвії. Некрополь Ольвії. Хора (сільськогосподарська околиця) Херсонеса. Джерела та історія вивчення. Пантікапей, хронологічні етапи його існування. Планування та забудова міста.

Господарство античних міст Північного Причорномор'я. Духовна культура та релігія. Землеробство. Городництво та садівництво. Виноградарство і виноробство. Скотарство. Рибальство та полювання. Металургія і металообробка. Керамічне виробництво. Скловаріння. Обробка дерева і кістки. Ткацтво та прядіння. Торгівля. Монетна справа. Писемність. Наука, література, театр. Спортивна культура. Мистецтво. Побут. Релігія.

Причорномор'я у складі Золотої орди (Кипчацького ханства), утвореної онуком засновника Монгольської імперії Чингізхана – Бату. Вторгнення на територію Розпад наприкінці XIV ст. Золотої Орди на чотири незалежні ханства Утворення кримського ханства (1443 р.) намісником Кримського улусу Хаджі-Гіреєм. Північне Причорномор'я як частина Кримського ханства. Васальна залежність Кримського ханства від Османської імперії (кінець XV ст.).

Південно-західна Україна під владою Османської імперії у XVI – на початку XVIII ст. Походи українських козаків. Зміни адміністративного

підпорядкування краю у складі Кримського ханства. Відродження життя у межиріччі Південного Бугу (Бога) та Дністра у середині XVIII ст. Зростання в краї немусульманського хліборобського населення. «Ханська Україна» («Ганьщина») або «Татарська Волощина». Походи козаків на територію південно-західної України та їх значення в європейській історії. Включення Північного Причорномор'я до складу Російської імперії.

Тема 2. Культура Південно-Західної України у XIX – XXI столітті

Адміністративна структура Одещини в XIX ст. Економічне та культурне життя містечок і селищ області. Багатонаціональний склад населення Херсонської губернії: українці, росіяни, болгари, молдовани, серби, гагаузи, німці та інші етноси. Соціально-економічний прогрес території в XIX ст.: вплив європейської модернізованої культури. Демографічний, соціально-економічний та культурний розвиток Одеси у першій половині XIX століття. Одеса - центр книговидавничої справи: до 1861 р. тут було надруковано понад 700 назв книжок, переважно з питань історії, економіки та природних умов Степової України, видання «Одеських альманахи», що виходили починаючи з 40-х років, набули широкої популярності. Театрально-музичне життя. 1809 р - відкриття міського театру, гастролі італійської опери.

Одеса як центр болгарського громадського і культурного руху. Діяльність товариства «Одеське болгарське настоятельство», книгодрукування болгарською мовою.

Швидкий темп зростання населення Одеси. Бурхливий розвиток економіки. Одеський порт, розвиток морського торговельного флоту: 41 пароплав водотоннажністю 32 тис. тонн (1861 р.), 97 суден водотоннажністю 92 тис. тонн (1874 р.). Вартість товарів в 1862 році, що пройшли через Одеський порт - 37 млн. крб., у 1893 році - 128 млн. крб. Експорт хлібу, цукру, спирту, імпорту бавовни, чаю, джуту, пробкової кори, фруктів, вин тощо.

Будівництво залізниць: у 1865 р. - відкриття руху по лінії Одеса-Балта, першої залізниці в Україні, у 1870 р. поява залізничної лінії Одеса – Єлисаветград та Одеса - Крюков, у 1876 р. – Одеса - Київ.

Розвиток промисловості. Виникнення залізничних майстерень, машинобудівного заводу, металургійного заводу Шполянського та низки інших. У 1896 р. тут налічувалось 110 фабрик з продукцією 8,6 млн. крб., у 1900 році - 486 фабрик з продукцією 59 млн. крб. Найбільш поширені підприємства харчової промисловості (24% підприємств, 29 % робітників), металообробної (відповідно 17 % і 24 %), текстильної (9 % і 10 %) тощо.

Міське управління, господарство, громадське життя на зламі XIX – XX ст. На початок XX століття - приблизно 20 тис. фабричних робітників. Водночас було багато дрібних і найдрібніших підприємств кустарного типу, ремісничих майстерень: у 1902 р. - 7605 ремісників, 13 тис. підмайстрів і понад 8 тис. учнів. Багато було і кустарів-надомників. У 1897 р. в галузі торгівлі було зайнято 33 тис. чол. Купців першої гільдії у 1906 р. налічувалось 190, другої - 847 чол. Хатня та дворова прислуга налічувала близько 30 тис. чол.

У 1903 р. пересічна заробітна плата одного працюючого - 285 крб. на рік. Тривалість робочого дня у робітників 11-12 годин, у торговельних службовців – 14-16 год., на млинах, будівельних роботах, каменоломнях - по 18 год.

Величезна скупченість населення в робітничих районах, антисанітарний стан, виснажлива праця. У центрі міста виростили десятки чудових будинків, багаті магазини, кафе. Робітничі райони міста - Молдаванка, Пересип, Слобідка-Романівка, нетрі припортових кварталів. Елітні райони – приморські - будівництво дач, цілих вулиць особняків та вілл (Малий Фонтан, Французький бульвар, Маразліївська вулиця тощо).

Друк україномовних видань, зокрема у 1837 р. казки «Маруся» – першого видання українською мовою. Діяльність типографії Я Фесенка. дім І. Липи в Одесі як осередок культурницького руху Південної України. Перебування В. Самійленка, Г. Хоткевича, Г. Чупринки, О. Олеса, О. Маковея, М. Вороного та ін.

1865 р. - відкриття Одеського (Новоросійського) університету, який розпочав свою діяльність у складі трьох факультетів - історико-філологічного, юридичного та фізико-математичного. Діяльність видатних вчених: фізіолог І. М. Сеченова, бактеріолога І. І. Мечникова, фізико-метеоролога О. В. Клосовського, ембріолога О. О. Ковалевського, історика-візантиніста Ф. І. Успенського, мистецтвознавця та археолога Н. П. Кондакова, славістів В. М. Істріна, В. І. Григоровича, Б. М. Ляпунова та інших. 1871 р. - заснування Одеської астрономічної обсерваторії, у 1886 р. - бактеріологічну станцію.

Розвиток театрального мистецтва. Будівництво архітекторами Ф. Фелькнером і Г. Гельмером Оперного театру у 1887 р., який став окрасою міста. Зовнішня архітектура театру – в дусі віденського бароко. Особливо вдало вирішені внутрішні приміщення - зал для глядачів на 1700 місць, парадні бічні сходи, прикрашені колонами, бронзовими канделябрами тощо. На сцені оперного театру майже щороку виступав український театр, яким керував корифей української сцени М. Кропивницький. У складі його були славетні М. Заньковецька, П. Саксаганський. Періодично виступала італійська трупа.

Видатна роль Одеси у розвитку української літератури. В 80-х - 90-х рр. XIX ст. тут вийшли десятки українських книжок, зокрема альманах «Нива», що став помітним явищем в українському літературному житті.

Життя і творчість видатного єврейського письменника Менделе Мойхер-Сфоріма, деякий час жив Шолом-Алейхем.

Південно-західна Україна в період революції 1905-1907 рр. Червень 1905 р. місто охопив загальний політичний страйк, застрільником якого виступив робітничий Пересип. В розпалі боротьби на світанку 15 червня прибуття в Одесу повсталого броненосця «Потьомкін». Поразка повстання.

Одеса як великий центр музичної освіти. Одеське музичне училище, перетворене 1914 року на консерваторію, очолював визначний музикант і диригент Д. Б. Климов. Зі стін училища вийшов ряд блискучих віртуозів-музикантів. В свій час училище закінчив видатний музикант-педагог П. С. Столярський, який виховав багато талановитих скрипалів. Широка популярність Одеського художнього училища, яке очолив видатний художник і педагог К. К. Костанді. Виникнення і діяльність Товариства південноросійських художників. У роки першої світової війни в Одесі виходив єдиний тоді український журнал «Основа», де вперше надрукувався П. Г. Тичина.

Українська революція 1917 – 1920 рр. в регіоні. Радянський період: адміністративні та господарські зміни, суспільно-політична ситуація.

Становлення та особливості тоталітарного суспільства і тоталітарної культури. У 20-х рр. XX ст. було створено широку мережу професійно-технічного навчання підлітків, на колишніх дачах фабрикантів організовано будинки-інтернати для дітей-сиріт (на 5-й станції Великого Фонтану виникло дитяче містечко ім. Комінтерну). В 1925 році в Одесі навчалось понад 25 тис. дітей. Здійснювались серйозні заходи щодо перебудови та розвитку вищої школи. На базі факультетів університету з 1921-22 рр. почали працювати інститути медичний, народного господарства та народної освіти. Виникло ряд нових інститутів: політехнічний (з 1918 р.), сільськогосподарський (з 1918 р.), технологічний (борошномельної промисловості, з 1922 р.), хіміко-фармацевтичний (1921 р.), також 22 технікуми та трирічні педагогічні курси. У 1923/1924 навчальному році у вузах і технікумах навчалось понад 12 тис. чол. Розвивалась наука. У 1924 р. професор В. П. Філатов розробив метод пересадження роговиці, професор Г. К. Суслов опублікував кілька праць в галузі теоретичної механіки. В Одесі працювали відомі вчені Д. К. Третьяков, Л. І. Мандельштам, М. Д. Папалексі, І. Томсон та інші. У місті виникли народні бібліотеки і клуби, п'ять нових музеїв, народні театри «Массодрам» («Майстерня соціалістичної драми», 1921), «Червоний факел» (1920 р.), «Райдрамтеатр», «Робсільтеатр», театральна студія «Березіль» (1924 р.). У 1925-26 рр. було відбудовано після пожежі театр опери та балету, а в 1925 році відкрито Український драматичний театр. У 1922 році організовано першу в Україні Одеську студію художніх фільмів (Чорноморська кінофабрика), яка поставила ряд популярних фільмів. На студії працювали видатний кінорежисер О. П. Довженко та письменник Ю. І. Яновський. Випуск низки популярних на той час фільмів, зокрема «Остап Бандура», «Укразія», «Т. Г. Шевченко» та інші.

В Одесі напередодні війни було 93 бібліотеки, зокрема наукова ім. О. М. Горького з фондом понад 2 млн. томів, а також 56 клубів, Палац піонерів (з 1936 р.), Будинок вчених, 10 музеїв, 7 театрів, естрада, філармонія. Діяльність видатних музикантів К. Ф. Данькевича, Д. Ф. Ойстраха, Е. Г. Гілельса. Вихованці Одеської консерваторії та музичної школи ім. Столярського завоювали ряд призів на всесвітніх музичних конкурсах у Брюсселі, Відні, Варшаві.

У 30-ті рр. XX ст. вийшли відомі твори з життя дореволюційної, революційної та радянської Одеси таких письменників, як В. Катаєв, І. Ільф та Є. Петров, І. Бабель, К. Паустовський, Е. Багрицький, Ю. Олеша. Чорноморською кінофабрикою була створена низка фільмів: «Моряки», «Танкер Дербент», «Донька моряка» тощо.

Південно-західна Україна в роки Другої світової війни та у 2-й половині XX ст. Оборону Одеси здійснювала Окрема Приморська армія, Одеська військово-морська база і значна частина головних сил Чорноморського флоту. «Відлига» та пожвавлення літературно-мистецького життя. Нова інтелектуальна генерація «шестидесятників». Дисидентський рух. Офіційна та неофіційна культура. Одеса як центр андеграундного мистецтва.

Період незалежності. Існування різновекторних процесів: інтеграції та зростання культурного розмаїття. Сучасна Одеса: суспільно-політичне,

соціально-економічне та культурне життя. 4492 пам'яток культурної спадщини. Відродження української культури. Нові форми культурної діяльності.

Тема 3. Духовна культура Південно-Західної України. Особливості української ментальності

Історія формування поняття «менталітет» та «національний характер» (Липа Ю., Липинський В., Мірчук І., Шерех Ю., Донцов Ю., Забужко О. та ін.). Національний/етнічний характер, психічний склад нації, менталітет, ментальність: співвідношення понять.

Ментальність (від лат. *mens* – розум, мислення, спосіб мислення, душевний склад) – полісемантичне поняття для позначення глибинного рівня людського мислення, що не обмежується сферою усвідомленого і сягає в несвідоме.

Ментальність – це властивий певній добі (і тільки їй) культури, цивілізації, суспільства, спільноти тощо загальний і спільний розумовий інструментарій, яким індивіди цієї доби оволодівають і послуговуються в неусвідомленій формі, інстинктоподібно, формуючи з неминучими неповторними індивідуальними модифікаціями особливий загальний образ світу, притаманний лише означеному суспільству (спільності, етносу, культурі), конкретніше – саме цій добі.

Три компоненти ментальності: емоційний, пізнавальний та поведінковий.

Чинники, які впливають на формування та функціонування рис національного характеру: генетичний, географічний, історичний, суспільний, культурний.

Стійкість чи мінливість рис національного характеру. Етнічні стереотипи. Основні підходи до розуміння менталітету. Фактори формування психотипу етносу: природно-географічні (лісостеп безкрайній), іноетнічні впливи, соціальні (різні форми суспільного устрою), геополітичні (розташування між хліборобським і кочовим світом). Психологічний склад етносу.

Зміст етнічної ментальності: характерні особливості світосприйняття; моральні вимоги, норми та цінності; переважаючі життєві настрої; типи характеру; форми взаємин у ставленні до праці та організації побуту.

Поєднання у світогляді українця західної (активно-раціоналістичної, індивідуалістичної, матеріалістичної) та східної (пасивно-споглядальної, спрямованої на вищі істини) ментальності.

Архетипи української ментальності: архетип Землі-матері (хліборобський психотип); козацький архетип (агресивний, войовничий). Ментальні структури та механізми створення національного ідеалу (антеїзм, кордоцентризм, індивідуалізм, ірраціоналізм, екзистенціалізм).

Основні риси українського менталітету: емоційність, сентименталізм, чутливість, ліризм.

Ментальні риси населення Південно-Західної України.

Тема 4. Походження українського етносу. Культурно-етнографічне районування та субетноси південно-західної України.

Етнолінгвістична та антропологічна характеристика. Мова як визначальний чинник етнотворення. Антропологічні риси українців.

Для української культури є характерним архетип «філософії серця», який розкривається в різних своїх проявах: як принцип індивідуальності та джерело людяності (П.Юркевич), як мікросвіт, вираження внутрішньої людини, що втілює Бога (Г.Сковорода), як шлях до ідеалу і гармонії з природою, світом (Т.Шевченко), як орган надії, передчуття, провидіння (П.Куліш), як ключ до «господарства душі», її мандрівок у вічність, сферу добра, краси, пуття (М.Гоголь) тощо. Архетип «Слова»: слово – то не просто мовний засіб, а принцип мовної свідомості нації (Логос – Ілларіон, П.Могила; модель світу – Г.Сковорода; «меч духовний» – І.Вишенський, Л.Баранович; навіть як міф), в якому закладене наочне, абстрактне, міфологічне й інші бачення світу; слово є початком вільної думки та вільної людини; а воля, що реалізується у вчинках, діях розкріпаченої особи, є найвищою цінністю в українському менталітеті.

Формування української народності. Основні етапи етногенезу українців. Основні теорії походження українців: теорія «споконвічності», теорія автохтонності, теорія «єдиної колиски», теорія «незалежного розвитку окремих східнослов'янських народів». Теорії походження слов'ян.

Книга Ю. Липи «Призначення України» (1938 р.), в якій виокремлено чотири складники української пракультури: трипільський, понтійський, готський, київсько-руський первені.

Етнічний зв'язок трипільської пракультури з пракультурою Малої Азії, тобто більш південною. Спадок - терплячість, мовчазна відвага, скромність, обережність, впертість у досягненні мети і вміння стійко сприймати невдачі. Вплив на містобудування, сільськогосподарські технології, формування пошани до жінки, родинних звичаїв, демократичного громадського устрою.

Понтійська пракультура - це культура північного Причорномор'я, де людиність була перемішана з еллінським етнічним типом. Її зв'язок з культурою трипільців. Близькість понтійської культури до скіфської. Спадок - відвага, підприємливість, творчий дух, потяг до краси, прагнення знаходити спільників та однодумців, звідси потяг до різних спілок, громад, артілей тощо.

Готські впливи, відомі в II ст. н.е., прийшли в Україну через Волинь Від них успадковані стійкість характеру, військова та державна дисципліна, дотримання угод, організованість.

Київсько-руський первень. Дух волелюбності і національної гордості, глибинний український патріотизм.

Етнонаціональна структура населення України. Етнографічні групи українців. Специфіка Південно-Західного регіону України. Особливості формування населення регіону. Формування регіональних груп українців. Етапи болгарської колонізації на півдні України другої половини XVIII - XIX ст. Виникнення старообрядницьких поселень у Подунав'ї. Молдовани. Гагаузи. Албанці.

Тема 5. Чинники формування культурної ідентичності населення південно-західної України

Соціальні та інформаційні засади культурної ідентичності населення регіону. Місця пам'яті як маркери у конструюванні ідентичності. Релігійна ідентичність. Вплив економіки та місцевого самоврядування на культурну ідентичність населення Південно-Західної України. Психологічні наслідки

історичної амнезії про репресії 30-х рр. та голодомор 1932-1933 рр. в Україні. Трансформація сучасної національної свідомості від суспільної амнезії до відновлення історичної пам'яті.

Етнопсихічна структура української нації: нордійський, понтійський, динарський і остійський типи.

Світогляд і фольклорна творчість. Самобутність українського фольклору. Історична роль фольклору як політичний чинник становлення нації. Фольклор як «віднайдений скарб» доби романтизму.

Фактори впливу на розвиток фольклору (географічне розташування, історичні умови, природа, види ремесел і занять тощо).

Дохристиянські вірування давніх слов'ян. Давня праслов'янська міфологія. Рослини і тварини в народній уяві. Взаємозв'язок людини, долі, душі. Релігія в історії українського народу. Християнство, його вплив на розвиток української народної словесності. Етнічні архетипи українців (Дерево Життя, Птах, Смерть, Вода, Яйце Райце). Магія і міфологія. Магія як найдавніший пласт народної творчості, її форми. Образність і поетика міфу.

Класифікація міфів: героїчні, космогонічні, антропогонічні й антропологічні, тотемічні, теогонічні, анімістичні, календарні, історичні, есхатологічні.

Магічність пісні та обряду. Пісні різдвяного циклу. Веснянки. Русальні пісні. Купальські пісні. Жниварські пісні. Народна музична культура. Народний танець. Сучасний стан українського фольклору в Україні та світі. Фольклорна фестивальна діяльність у Південно-Західній Україні.

Сучасна культура: нове співвідношення професійної, самодіяльно-художньої, традиційно-народної та релігійної культур. Розгортання діяльності ініціативно створюваних добровільних товариств, об'єднань, асоціацій різного спрямування.

Тоталітаризм у пам'яті народу. Перекази і народні оповідання про події голодомору, політичні переслідування, руйнування святинь і пам'ятних місць (кладовищ, поховань). Відображення міфологічних і релігійних уявлень у документальній прозі. Репресовані жанри: народна молитва, псалми, духовна пісня, народні канти тощо.

Семіотика і міфологія міського простору. Урбаністичний фольклор. Жанри міського фольклору. Пісенні традиції. Семантика передбачень і загадування бажань. Образ пам'ятника в міському фольклорі. Міські перекази.

Самобутність регіону у фольклорній картині України.

Обряди сучасного міста: архаїчні риси минулого в новітній культурі.

Фольклор і туристичний бізнес. Топонімічні розповіді, легенди, перекази. Фольклор як кітч і бренд у туристичній міфології.

Політичний анекдот, політичні пісні. Політичні сценарії масових заходів, акцій - пародія обрядової культури.

Змістовий модуль 2. Особливості художньої культури Південно-Західної України. Обряди та символи

Тема 6. Образотворче мистецтво Південно-Західної України

Образотворче мистецтво трипільців. Скульптура (статуетки, фігурки із кістки та каменю із зображенням жінок та тварин). Керамічні вироби (керамічні

вироби із орнаментом для використання в господарстві та ритуалах) Вироби із міді, бронзи: зброя, прикраси, посуд).

Образотворче мистецтво скіфської культури. Скульптура (скіфські баби) Архітектура (кам'яні та дерев'яні будівлі зі стовпами, землянки) Живопис (реалістичні методи зображення) Декоративне мистецтво (вироби місцевого і привізного золота). «Скіфський звириний стиль».

Декоративне мистецтво грецьких міст Північного Причорномор'я. В Ольвії - керамічне виробництво, ювелірне, деревообробне, ткацьке та інші ремесла. У Херсонесі - металургійні, ювелірні, текстильні підприємства

Наслідування панівних європейських стилів і жанрів в образотворчому мистецтві Південно-Західної України. Український авангард, особливості його прояву в художній культурі регіону. Архітектура і скульптура. Архітектура Одеси представлена різними стилями XIX-XX століть: класицизмом, ампіром, необарокко, неоготикою, модерном, неокласицизмом, конструктивізмом, а також техноархітектурою. Живопис і графіка. Основні центри художніх промислів. Традиційна архітектура та її розвиток у регіоні. Релігійна архітектура: церковні та монастирські комплекси.

Будівництво Одеси. Перший план будівництва - Ф.П. Деволан. Проект Ф.П. Деволана (1792) - одне з найважливіших досягнень містобудування епохи класицизму: використання топографії місцевості, урахування кліматичних умов та господарського призначення міста, розмежування житлової і виробничої території у двох рівнях: на низовинній прибережній смузі розташовано порт і всі необхідні для його функціонування споруди, а місто знаходиться на високому плато. Яри передбачалося використати для спуску з міста у порт. Було заплановано забудувати 1000 га у глиб степу. Сітка кварталів розташовувалася з урахуванням рельєфу: дві великі балки – Воєнна і Карантинна, прорізали плато під кутом 45°, що забезпечувало інсоляцію і провітрювання кварталів. Були визначені головні осі, що надавало місту гармонії та витонченості. Торговий центр проходив по осі від моря по Воєнній балці і широкому проспекту, забудованому торговими рядами з колонадами і трьома майданами. Ця складова сітчаста структура з елементами центричного характеру була розвинена в усіх подальших планах розбудови міста. За цим планом спочатку зведено зіркоподібної фортеці, а також невеликого поселення з прямокутно-сітчастим плануванням кварталів для моряків-греків Середземноморської флотилії. До 1794 р. фортецю було побудовано. Після ґрунтового обстеження також було визначене місце головного порту на Чорному морі.

1803 р. - план розвитку Одеси інженера Ф.П. Харламова, де значну увагу приділено створенню адміністративно-культурного центру. На високому плато над морем архітектором Ф. Фраполі будується міський театр за проектом архітектора Тома де Томона. У 1811 р. за планом інженера Є.Х. Ферстера було внесено деякі уточнення в попередні плани.

У зв'язку з швидким зростанням Одеси через швидкий розвиток торгівлі одеського порту, зростання населення міста, активну його забудову, динаміку інших сторін міського життя у 1814 р. з'являється новий план міста. Територія міста надалі розширювалася за рахунок передмість.

1819 р. - з ініціативи градоначальника О.Ф. Ланжерона архітектор Ф.Шаль при підтримці інженера-полковника К. Потье розробив новий проект, який передбачав на місті зруйнованої турецької фортеці на високому плато над морем створити широкий бульвар з адміністративними і культурними установами. Планом передбачалося створення аристократичного центру міста. У 1820 р. було знесені всі старі будівлі. У 1822 р. під керівництвом інженера Ф. Бугайського було сплановано місце майбутнього бульвару. У 1823 р. за кресленнями інженера Ж. Гаюї було прокладено тротуарні алеї. У тому ж році висаджено 454 дерева. Для запобігання зсувів було створено ряд терас і побудовані контрфорси.

Будівництво ансамблю: Приморський бульвар і Єкатерининська площа. З його флангів розташовані палац-резиденція генерал-губернатора з колонадою на високому схилі над морем і біржа – яскравий зразок культури класицизму (архітектор Ф. Боффо). Плавний перехід Біржової площі з бульвару до каскаду інших площ, які разом з шедеврами архітектури утворюють інший ансамбль, домінантою якого театр – культурний центр Одеси.

1840 р. - зміна вигляду театральної площі. Витягнута з заходу на схід, вона на заході була замкнена магазинами Пале-Роялю, а на сході – будинком англійського клубу, створивши систему напівізолюваних просторів між театром і сусідніми будівлями. Плавний перехід Театральної площі у Думську площу з будівлею музею історії та старожитностей (архітектор Ф.В. Гонсіоровський).

1819 р. - будівництво садиби-палацу графа Потоцького на вулиці Софіївській (архітектор невідомий), нині художнього музею.

Будівництво головного корпусу Рішельєвського ліцею (нині Одеського національного університету імені І.І. Мечникова), корпусів фізичного та хімічного факультетів, міської бібліотеки, а також медичного факультету університету (1897–1902 рр., архітектор М. Тольвинський).

У другій половині ХІХ ст. притаманні широке застосування пластичних форм минулих епох (стилізація) та їхнє об'єднання (еклектика). Найвидатніші будови: Нова біржа (1894- 1899) – нині філармонія, готель «Брістоль» (1898–1899), вокзал (1879–1883), прибуткові будинки (вул. Дерибасівська, Єврейська тощо), нинішній історико-краєзнавчий (1876) та археологічний (1883) музеї, готель «Імперіал» (1875); а також навчальні заклади, палаци, дачі, санаторії.

Перші зразки модерну в Одесі з'являються у 1901 р. У перші роки переважала французька школа модерну, у деяких спорудах імітована різьба по каменю, що характерна для Франції, подалі віденська школа отримувала все більшу популярність. З 1910 р. модерн швидко поступається різноманітним ретроспективним течіям, зокрема необароковій та неокласичній, але ще тривалий час у дусі віденської школи, яка передбачала мінімальне використання оздоблення, будували споруди у передмістях. У стилі модерну був споруджений один із корпусів Єврейської лікарні, тривалим було будівництво корпусу для нервових хворих у Новій лікарні (архітектор Ф. П. Нестурх, 1910-1914 рр.). Архітектура радянського періоду. «Сталінки» та «хрущовки». Особливості сучасної забудови Одеси.

Розмаїтість мистецької палітри ХХ ст. Характеристика провідних стилів, жанрів, форм. Формування художніх шкіл і напрямів в українському

образотворчому мистецтві регіону. Характеристика образотворчого мистецтва за періодами. У 1890 р. в Одесі було створено Товариство південноруських художників, художники: К.К. Костанді (1850-1921), Г.А. Ладиженський (1853-1916), Б.В. Едуардс (1860-1924), Г.С. Головков (1863-1909), Т.Я. Дворников (1862-1922), П.А. Нілус (1869-1943) та ін. Живопис Одеси XIX-XX ст. прославлено пейзажним жанром, що не перестає домінувати до нашого часу. Початок пленеру пов'язаний з ім'ям К. Костанді та інших живописців Одеси. У програмі художнього училища не було пейзажу. На прикладі античної скульптури вчили тонко відчувати і передавати тон.

Товариство незалежних художників: виставка молодих художників у 1916 р. С. Фазіні, Т. Фраєрман, А. Нюренберг та інші. Повернення картин «незалежних» на батьківщину. Абстрактний і метафізичний живопис (нонконформісти). Графіка Одеси. Гравюри та літографії. Одеський плакат. Скульптура і декоративно-ужиткове мистецтво Одеси. Кераміка, ювелірне мистецтво, гобелени, гарячі емалі, сценографія.

Тема 7. Музична та театральна культура південно-західної України. Кінематограф

Становлення музичного життя міста (перша половина XIX ст.): музичні вечори у салонах аристократів та міської інтелігенції; перший міський театр, репертуар театру. Гастролери та місцеві актори. Одеська консерваторія - Д. Ойстрах, Е. Гілельс, Я. Зак, Б. Руденко, С. Ріхтер тощо. У 40-і рр.. XIX ст. були показані українські вистави з музикою «Наталка-Полтавка» Котляревського і «Сватання на Гончарівці» Квітка-Основ'яненко. Концерти гастролерів і місцевих музикантів проходили у залі Міського театру, Біржової залі (зазвичай в літній період і в період великого поста, коли не було театральних вистав). У 1847 р. - виступ Ф. Листа, який дав в Одесі шість сольних концертів, а також брав участь в декількох добродійних вечорах.

Становлення професійної музичної освіти міста (друга половина XIX ст.). Створення Товариства витончених мистецтв та створення музичної школи. Приїзд до Одеси П.П. Сокальського. Посилення інтересу до національного музичного мистецтва. Відкриття музичного училища. Створення Першого оперного та Літературно-артистичного товариств. Розквіт музичного життя міста (кінець XIX ст.). Відкриття нового Міського театру; повернення італійської опери. Італійські співаки: Гальвані, Тетраціні, Боронат - колоратурні сопрано, Мазіні, Ансельмі, Арамбуро - тенори, Баттістіні, Тітто Руффо – баритони. У 1880 - 1890-і рр.. Одесі гастролював український народно-демократичний театр, у складі якого були видатні артисти, - М. Заньковецька і М. Кропивницький, М. Старицький, М. Садовський, П. Саксаганський. Музичне життя міста початку XX ст. В.Й. Малишевський. Відкриття консерваторії та запрошення видатних педагогів. П.С. Столярський та його творчість. Зростання ролі духовної музики. Одеські музиканти: диригенти Прібік, Малишевський, капельмейстери опери Бернаді, Штейнберг, піаністи Дронсейко-Миронович, Бібер, Лялевіч, Рижінський, скрипалі Фідельман, Бліндер, співак Супруненко, віолончеліст Брамбілла, арфіст Серіков, флейтист

Роговий, пізніше - вокалісти Цесевич, Каченовський, Селявін, Карпова, Дерibas.

Розвиток жанрів професійної музики в Україні у ХХ ст. Напрями популярної музики. О. Закушняк, В. Хенкін, В. Кораллі, Л.Зінгерталь. Творчість О. Вертинського та Ізи Кремер. Леонід Утьосов та пісня в його житті. Музичне мистецтво 20-х – 40 років ХХ ст. Вплив музики на творчість письменників і поетів. Створення філії Всеукраїнського музичного товариства імені Леонтовича та реорганізація його у Всеукраїнське товариство революційних музикантів. Творчість В. Фемеліди, К. Данькевича. Дебют Д. Ойстраха. Музичне життя другої половини ХХ століття. Жорстокий ідеологічний тиск. Від'їзд обдарованих людей. Перемоги випускників Одеської консерваторії на конкурсах різних рівнів. Сучасні композитори Одеси. Одеська філармонія. Міжнародний музичний фестиваль Odessa Classics.

Одеська естрада і джаз. Народження власної одеської музики. Одеські пісеньки. Естрадні колективи одеських ВНЗ, сучасні виконавці. Фестиваль Odessa Jazz Fest, творчість Ю. Кузнецова.

Театральна культура України. Характеристика за періодами розвитку. Провідні актори та режисери українського театру. Одеський національний академічний театр опери та балету. Одеський обласний академічний драматичний театр. Одеський український театр ім. В. Василька. Театр музичної комедії (ОАТМК ім. М. Водяного). Одеський театр юного глядача. Дім Клоунів.

Українське кіномистецтво. Напрями і жанри кіномистецтва України. В Одесі вже у 1907 році з'явилося перше кіноательє під назвою «Мірограф». Воно було засноване підприємцем М. Гросманом, який здобув професію кінооператора у Франції. Надалі приватні кінофабрики стали відкриватися одна за одною, а в 1919 р. всі вони були націоналізовані й об'єднані в одну державну кіностудію, три роки потому отримала назву «Одеська кінофабрика», у подальшому – Одеська кіностудія.

Одеська кіностудія - одна з перших кінофабрик світу. Першими режисерами кінофабрики були П. Чардинін та М. Салтиков, в 1924 р. до них приєднався Лесь Курбас, в 1925 – А. Лундін, О. Анощенко, П. Сазонов.

Стрічка «Шведський сірник» (режисер Л. Курбас, 1922 р.) - перший ігровий «німий» фільм ВУФКУ, створений на його Одеській кінофабриці. Комедії «Вендетта» (режисер Л. Курбас, 1924 р.) та «Макдональд» (режисер Л. Курбас, 1924 р.), драма «Беня Крик» (режисер В. Вільнер, 1926р.), історичний фільм «Тарас Трясило» (режисер П. Чардинін, 1926 р.) та перші здобутки О. Довженка: комедії «Вася-реформатор» (1926 р.) і «Ягідки кохання» (1926 р.), детектив «Сумка дипкур'єра» (1927 р.), драма «Звенигора» (1928 р.), історико-революційний фільм «Арсенал» (1928р.).

Першим звуковим фільмом Одеської кінофабрики в 1930 році планувалася стрічка «Людина з містечка» Григорія Рошала, проте першим таким фільмом стала «Коліївщина» (1933 р.) Івана Кавалерідзе. У 1938 році Одеська студія художніх фільмів випускає картини про минуле українського народу («Назар Стодоля», «Кармелюк»); про громадянську війну («Мітька Лелюк», «Стара Фортеця»); про будні торгового флоту («Танкер „Дербент“», «Дочка Моряка»). З 1955 р. починають знімати кольорові фільми, а з 1967р. –

мультфільми. На студії працювали художники-постановники і декоратори С. Зарицький, В. Кричевський, С. Худяков та ін. На Одеській кіностудії було знято більше 350 фільмів. «Броненосець Потьомкін» Ейзенштейна, «Людина з кіноапаратом» Дзиги Вертова - найбільш відомі. У 1990-х рр. у павільйонах студії скоротилося продукування художніх і документальних фільмів. За сценарієм А.Валевського відзнятий художній фільм «Як коваль щастя шукав» (1999-2000, реж. Р.Валевський).

Офіційна культурна система та субкультурні рухи. Постмодерністські тенденції в українській художній культурі. Перспективи збереження і розвитку національної української культури у контексті інформаційного суспільства. Тенденції розвитку сучасного візуального мистецтва.

Тема 8. Традиційна культура південно-західної України

Поняття традиційної культури. Формування регіональних груп українців. Етапи болгарської колонізації на півдні України другої половини XVIII - XIX ст. Виникнення старообрядницьких поселень у Подунав'ї. Молдовани. Гагаузи. Албанці.

Напрями первісного мисливства. Форми, характер і способи первісного мисливства. Пастки – важливий засіб пасивного полювання. Види пасток, їх конструкція та 3.Первісні рибальські снасті та їх зв'язок із мисливством. Архаїчні види рибальських снастей із лози. Рибальські снасті індивідуального і колективного користування. Первісні ручні знаряддя розпушування ґрунту. Мотичне землеробство. Наукові версії походження орного землеробства в Україні. Приручення диких тварин. Способи domestикації диких тварин. Основні риси приселищного, вигінного і відгінного пастівницького скотарства. Стаціонарне утримування домашньої худоби. Наукові версії походження хліва як господарської споруди. Ремесло і ремісник. Виникнення й перші етапи розвитку ковальства. Продукція українських ковалів XIX–XXI ст. Головні види деревообробних ремесел та їх походження. Виникнення бондарства – предтеча збагачення асортименту дерев'яного посуду.

Основні види традиційних народних промислів та ремесел: гончарство, ткацтво, обробка шкіри, килимарство, гутництво. Солеварні та солевидобувні промисли. Чумацтво.

Декоративно-прикладне мистецтво. Народна скульптура: вироби з каменю, кістки, рогу та дерева. Художня обробка шкіри. Українське золотарство. Українські писанки. Загальні відомості про вишивку. Орнамент. Композиція у вишивці. Українське народне килимарство, художня обробка металу. Українська іграшка, лялька - мотанка. Лялькоподібні фігурки як предмети культово-релігійного призначення та іграшки. Виникнення української народної іграшки. Лялька – модель людини. Гра дитини з лялькою – підготовка до майбутнього дорослого життя. Одягання ляльки – розвиток уявлень про історію одягу. Кольори іграшки.

Типи сільських поселень. Типи забудови та типи дворів. Конструкції житла та господарських будівель. Сільська садиба. Типи традиційного житла. Використання будівельних матеріалів (мазанка, саманна, цегляна).

Інтер'єр народного житла як образно-символічний і мистецький простір. Просторове розміщення в інтер'єрі української хати, сакральне значення печі,

кутів. Традиційні громадські споруди. Культові споруди (церкви, каплиці). Народна архітектура сільських житлових комплексів. Шпиталі. Школи. Корчми, шинки. Традиційний транспорт.

Народний одяг. Класифікація українського народного одягу. Традиційний натільний одяг. Традиційні головні убори та зачіски.

Тема 9. Обрядова культура населення Південно-Західної України

Символіка народного костюма. Вишиванка. Форми народного одягу: незшите та зшите вбрання. Прийоми декору народного вбрання: асиметрія розташування. Різні типи крою українських сорочок; до нагрудного та верхнього одягу – крою керсеток, свит, кожухів. Важливе значення у крої українського одягу – співвідношення довжини з формою окремих видів вбрання, зокрема, безрукавок, що мали виразні особливості, пропорції внаслідок проходження швів нижче чи вище талії.

Види оздоблення: нашивка, обшивка, строчка, китиці, бісер, шкіра, металева нитка, тасьма, шнур, аплікація. Зокрема, в оздобленні верхнього, поясного одягу важливим елементом декору є китиці, шкіра, сукно. Виразність силуету підкреслюється поясами, динамічність – складками. Домінантою в створенні сучасного вбрання є традиційний вишитий чи тканий український орнамент. Етностиль. Сучасне бачення народного вбрання переважно не пов'язується з копіюванням народного вбрання. Традиції народного костюма поєднуються з образом сучасної молоді. Цей напрям у використанні народного вбрання у кінці XX ст. – на початку XXI ст. набув масового поширення. Прикраси. Пояс в народному одязі. Крайка. Оберегове значення пояса. Особливості весільного вбрання.

Рушники. Рушникове полотно. Тканий і вишитий рушник. Види рушників (утилітарні, інтер'єрні, обрядові). Орнаментика та символіка рушників. Композиційне та кольорове вирішення рушників. Зв'язок техніки й кольору. Найпоширеніші мотиви рослинної орнаментики мальви, троянди, гвоздики та гілки хмелю, виноград, дубове листя, барвінок, букети, вазони, геометричної форми – прямі й хвилясті лінії, зубці, прямокутники, трикутники, ромби, кола, розетки, плетінки. Зооморфні орнаменти – зображення коня, зайця, риби, жаби, півня, сови, голуба, зозулі, орла, метелика, мухи, павука та ін.

Обереги. Головні священні символи України – тризуб, хрест, коло. Рослинні образи-обереги (верба, дуб, тополя, калина, любисток, м'ята, волошка). Священні тварини – корова, лелека, бджола. Прадавні обереги-ляльки, символи родючості та материнства.

Їжа і харчування. Особливості української традиційної кухні. Способи приготування страв. Повсякденна й святкова їжа та напої. Режим і сезонність харчування. Харчові заборони. Обрядова їжа. Обрядовий хліб коровай. Ритуальні страви в календарно-побутовій обрядовості. Ритуальні страви в традиційній родинній обрядовості.

Календарна обрядовість. Календарно-побутова обрядовість: етапи формування. Обрядовість зимового циклу. Жанри зимового циклу. Народні обряди на Різдво, Василя, Водохреща, Коляда. Вивчення колядок, щедрівок. Дідух – традиційний український новорічний символ. Історія його виникнення та обрядова функція. Солом'яні хрести, їх значення. Способи виготовлення.

Виготовлення підвісних декоративних конструкцій із соломки. Різновиди форм і декоративного оформлення «павуків»

Звичаї, обряди весняного циклу. Жанри весняного циклу.

Символіка українських писанок. Поняття про писанку. Способи нанесення малюнка на поверхню яйця. Лінії, що поділяють яйце на частини. Обряди, пов'язані з написанням і використанням писанок. Символіка кольорів. Рослини, з яких готують барвники. Види великодніх яєць: писанка, крапанка, мальованка, дряпанка, крапанка.

Групи писанок за мотивами орнаментики та оздоблення: геометрично-абстрактні, космічно-солярні знаки, фітоморфні, зооморфні, антропоморфні, побутово-предметні, декоративні малюнки, каліграфічні елементи, дійові послідовно-розповідні малюнки. Головні символи та їх значення: хрест, триріг, тризуб, двозуб, коло, крапки, тваринні символи, драбинки, богиня Берегиня, рослинні символи, писанки з релігійною тематикою. «Павуки» («рукави», «бабині рукави», «дідові рукави»). Хвилястий орнамент – меандр («безконечник»). Значення кольорової гами на писанці.

Зображення води (дощу) на писанках. Граблі – символ дощу. Зображення «Дерева життя» та «богині Берегині». Значення символів «Хрест» та «Сварга», їх місце серед християнських символів. Значення символів Сонця, Зірки та Вогню, їх графічне зображення на писанках. Символи «ромб», «решітка», «драбинка», значення та графічне зображення на писанках. Символи родючості: «сигма» та «баранячі ріжки», їх значення та графічне зображення на писанках.

Символи рослин на писанках: «калиновий лист», «верба», «дубовий лист». Зображення хмелю, барвінку, квітів, їх значення і прийоми зображення. Символи тварин «кінь» та «олень» на писанках, їх значення і графічне зображення. Зображення птахів на писанках, їх значення і прийоми зображення. Символ «риба». Його значення і прийоми зображення.

Ритуально-міфологічна основа літнього циклу календарної обрядовості. Жанри літнього циклу. Обрядовість осіннього циклу, жанри. Трудові будні й свята українця: архаїка чи «жива» традиція. Свято першої борозни. Свято першого снопа. Композиції до свят весняно-літнього та осіннього циклу свят (Великодніх свят, свята Трійці, зелених свят, Маковія, Спаса та ін.). Вінок як традиційний оберіг та сучасна флористична композиція. Символіка букету до свята Маковея. Флористичні натюрморти. Спасівський натюрморт. Обжинки.

Сім'я і родинна обрядовість. Шлюбні звичаї та шлюб. Сімейні взаємини. Сімейні обряди. Родильна обрядовість. Весільна обрядовість. Поховальна обрядовість.

Міське весілля: традиційне і «чуже» в обряді. Семантика, міфологія обрядових елементів. Вбрання наречених: табу, мода, забобони. Побутова культура в сучасну епоху.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Очна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Змістовий модуль 1. Історія формування культури Південно-Західної України										
Тема 1. Чинники формування культури Південно-Західної України	17	4	2		11	16	0,5	0,5		15
Тема 2. Культура Південно-Західної України у ХІХ – ХХІ столітті	15	2	2		11	17	0,5	0,5		16
Тема 3. Духовна культура Південно-Західної України. Особливості української ментальності	15	2	2		11	16,5	0,5	0,5		15
Тема 4. Походження українського етносу. Культурно-етнографічне районування та субетноси Південно-Західної України.	15	2	2		11	17,5	0,5	0,5		16
Тема 5. Чинники формування культурної ідентичності населення Південно-Західної України	17	4	2		11	16	1			15
Разом за змістовим модулем 1	79	14	10		55	83	3	2		77
Змістовий модуль 2. Особливості художньої культури Південно-Західної України. Обряди та символи										
Тема 6. Образотворче мистецтво Південно-Західної України	17	4	2		11	17,5	0,5	0,5		16
Тема 7. Музична та театральна культура Південно-Західної України. Кінематограф.	19	4	4		11	16,5	0,5	0,5		15

Тема 8. Традиційна культура Південно-Західної України	17	4	2		11	17,5	1	0,5		16
Тема 9. Обрядова культура населення Південно-Західної України	18	4	2		12	17,5	1	0,5		16
Разом за змістовим модулем 2	71	16	10		40	67	3	2		63
Усього годин	150	30	20		100	150	6	4		140

5. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

6. Теми практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Чинники формування культури Південно-Західної України	2
2	Культура Південно-Західної України у XIX – XXI столітті	2
3	Духовна культура Південно-Західної України. Особливості української ментальності	2
4	Походження українського етносу. Культурно-етнографічне районування та субетноси Південно-Західної України	2
5	Чинники формування культурної ідентичності населення Південно-Західної України	2
6	Образотворче мистецтво Південно-Західної України	2
7	Музична та театральна культура Південно-Західної України. Кінематограф.	4
8	Традиційна культура Південно-Західної України	2
9	Обрядова культура населення Південно-Західної України	2

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
1	Чинники формування культури Південно-Західної України /1,2	11
2	Культура Південно-Західної України у XIX – XXI столітті /1,2	11
3	Духовна культура Південно-Західної України. Особливості української ментальності /1,2	11
4	Походження українського етносу. Культурно-етнографічне районування та субетноси Південно-Західної України /1,2	11
5	Чинники формування культурної ідентичності населення Південно-Західної України /1,2	11
6	Образотворче мистецтво Південно-Західної України /1,2	11
7	Музична та театральна культура Південно-Західної України. Кінематограф /1,2	11
8	Традиційна культура Південно-Західної України /1,2	11
9	Обрядова культура населення Південно-Західної України /1,2	12

	Разом	100
--	-------	-----

До самостійної роботи відноситься:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних занять;
- [2] – написання рефератів, есе.

9. Методи навчання

Під методами навчання розуміють способи навчальної роботи викладача та організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з метою вирішення різноманітних дидактичних завдань, спрямованих на оволодіння матеріалом, який потрібно засвоїти. Словесні: лекції, розповідь, пояснення, бесіда, дискусія. Наочні: презентації. Практичні: творчі вправи.

10. Форми контролю і методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Методи поточного \ періодичного контролю: усне опитування, оцінювання доповідей та презентацій.

2. Підсумковий контроль: залік в усній формі.

Протягом засвоєння навчальної дисципліни студенти мають можливість накопичувати бали за рахунок виконання різних форм роботи. Вони порівно розподіляються, а потім підсумуються.

Змістовий модуль:

- робота на лекціях та семінарських заняттях (90 балів);
- захист реферату (5 балів);
- перевірка есе (5 балів).

Критерії оцінювання результатів навчання. Критерій оцінювання – це ознака, на основі якої проводиться оцінювання будь-чого і яка є мірою оцінки. Критерії оцінювання визначаються за допомогою якісних показників та ознак, що демонструють рівень сформованості навчальних досягнень здобувачів вищої освіти і трансформуються в оцінку згідно затвердженої шкали. Результати академічної успішності студентів виставляються у вигляді оцінки за національною шкалою, 100-бальною та шкалою ЄКТС.

У таблиці нижче наведено **загальні критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти:**

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно 90 - 100	У повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано викладає під час усних виступів; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань.	Повно та ґрунтовно засвоїв всі теми навчальної програми, вміє вільно та самостійно викласти зміст всіх питань програми навчальної дисципліни, розуміє її значення для своєї професійної підготовки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуального завдання при виконанні самостійного завдання, повністю виконав усі завдання кожної теми та поточного контролю в цілому.
Добре 85 - 89	Недостатньо повно та ґрунтовно засвоїв окремі питання робочої програми. Вміє самостійно викласти зміст основних питань програми навчальної дисципліни.	Виконав завдання кожної теми та поточного контролю в цілому, має стійкі навички виконання завдання.

Добре 75 - 84	Недостатньо повно та ґрунтовно засвоїв деякі теми робочої програми, не вмів самостійно викласти зміст деяких питань програми навчальної дисципліни.	Окремі завдання кожної теми та поточного контролю в цілому виконав не повністю.
Задовільно 70 – 74	Володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	Засвоїв лише окремі теми робочої програми. Не вмів вільно самостійно викласти зміст основних питань навчальної дисципліни Окремі завдання кожної теми контролю не виконав.
Задовільно 60 - 69	Засвоїв лише окремі питання навчальної програми. Не вмів достатньо самостійно викласти зміст більшості питань програми навчальної дисципліни.	Виконав лише окремі завдання кожної теми та контролю в цілому.
Незадовільно з можливістю повторного складання 35 - 59	Володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; під час відповіді допускає суттєві помилки.	Не засвоїв більшості тем навчальної програми не вмів викласти зміст більшості основних питань навчальної дисципліни. Не виконав більшості завдань кожної теми та контролю в цілому.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни 0-34	Не володіє навчальним матеріалом.	Не засвоїв навчальної програми, не вмів викласти зміст жодної теми навчальної дисципліни, не виконав контролю.

11. Питання для підсумкового контролю

1. Методологія та джерела для вивчення історії культури південно-західної України.

2. Регіональні особливості південного заходу України як адміністративного, географічного, економічного, історико-етнографічного та культурного феномену.

3. Найдавніші осередки колонізації південно-західної України.

4. Особливості культурного життя грецьких колоній північного Причорномор'я.

5. Характерні риси культури Причорномор'я у складі Золотої орди.

6. Південно-західна Україна під владою Османської імперії у XVI – на початку XVIII ст.

7. Походи козаків на територію південно-західної України та їх вплив на трансформаційні процеси в культурі.

8. Господарче та культурне життя міст та сіл південно-західної України у XIX столітті.

9. Населення, соціально-економічний та культурний розвиток Одеси у першій половині XIX ст.
10. Міське управління, господарство, громадське життя південно-західної України на зламі XIX – XX ст.
11. Культура південно-західної України у радянський період.
12. Сучасна Одеса: суспільно-політичне, соціально-економічне та культурне життя.
13. Характеристика чинників, які впливають на формування та функціонування рис національного характеру.
14. Основні підходи до розуміння менталітету.
15. Основні риси українського менталітету.
16. Архетипи української ментальності.
17. Ментальні риси населення південно-західної України.
18. Основні етапи етногенезу українців.
19. Етнонаціональна специфіка південно-західного регіону України.
20. Основні засади культурної ідентичності населення південно-західної України.
21. Особливості фольклору південно-західної України.
22. Народна музика і танець населення південно-західної України.
23. Магія як найдавніший пласт народної творчості, її форми.
24. Образність і поетика міфотворчості південно-західній Україні.
25. Фольклорна фестивальна діяльність у південно-західній Україні.
26. Перекази і народні оповідання про події голодомору, політичні переслідування, руйнування святинь і пам'ятних місць (кладовищ, поховань).
27. Сюжети та персонажі міського фольклору південно-західної України.
28. Образотворче мистецтво трипільців.
29. Образотворче мистецтво скіфської культури.
30. Декоративне мистецтво грецьких міст Північного Причорномор'я.
31. Будівництво Одеси. План Ф.П. Деволана.
32. Особливості архітектури південно-західній Україні у XVIII – XIX ст.
33. Архітектурні пам'ятки Одеси у стилі модерн.
34. Особливості сучасної забудови Одеси.
35. Традиційна архітектура та її розвиток у регіоні.
36. Розвиток живопису південно-західній Україні (XIX ст.).
37. Авангардизм у художній культурі південно-західної України.
38. Формування художніх шкіл і напрямів в українському образотворчому мистецтві регіону.
39. Нонконформізм як мистецьке одеське явище.
40. Графіка Одеси: особливості формування і розвитку.
41. Розвиток жанрів професійної музики у південно-західній Україні.
42. Історія театрального мистецтва Одещини.
43. Сучасне театральне життя південно-західної України.
44. Фестивальна культура Одещини.
45. Популярна музика південно-західної України: твори та персоналії.
46. Особливості розвитку кінематографу у південно-західній Україні.
47. Сучасний стан кіноіндустрії в Одесі.

48. Перспективи збереження і розвитку національної української культури у контексті інформаційного суспільства.

49. Основні види традиційних народних промислів та ремесел південно-західної України.

50. Декоративно-прикладне мистецтво південно-західної України.

51. Інтер'єр народного житла як образно-символічний і мистецький простір.

52. Символіка народного костюма населення південно-західної України.

53. Орнамента та символіка рушників Одещини.

54. Особливості південноукраїнської традиційної кухні.

55. Особливості весільної обрядовості південно-західної України.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ

Види навчальної роботи	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2		
	Кількість балів за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів (максимальна)	Кількість балів за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів (максимальна)
Поточний контроль на лекціях	2	7	14	2	8	16
Семінарські заняття	6	5	30	6	5	30
Разом			44			46
Разом	90					
Оцінка самостійної роботи:						
Есе	5	1	5			
Реферат				5	1	5
Разом	10					
Залік						
Підсумкова сума балів	100					

Поточний контроль									Презентація самостійної роботи-дослідження (реферату, есе)	Сума балів
Змістовий модуль № 1					Змістовий модуль № 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	10	100
9	8	9	9	9	11	12	12	11		
Усього за модулем 1: 44					Усього за модулем 2: 46					

Реалізація основних завдань контролю знань здобувачів вищої освіти в ОНУ досягається системними підходами до оцінювання та комплексністю застосування різних видів контролю. Згідно з чинною в університеті системою комплексної діагностики знань здобувачів вищої освіти, з метою стимулювання планомірної та систематичної навчальної роботи, оцінка знань здійснюється за 100-бальною системою, яка переводиться відповідно у національну шкалу («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») та шкалу європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС – А, В, С, D, E, F, F).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

Робоча програма навчальної дисципліни «Культура Південно-Західної культури України». Одеса: ОНУ, 2023. 28 с.

2. Силабус курсу.

14. Рекомендована література

Основна

1. *Ab urbe condita: Урбаністичний простір Південної України в останній третині XVIII – першій половині XX ст.*: збірка матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 250-й річниці м. Запоріжжя. Запоріжжя: АА Тандем, 2020. 288 с. іл.

2. Верменич Я. Південна Україна на цивілізаційному пограниччі: [монографія] Київ : Ін-т історії України НАН України, 2015. 481 с.

3. Константінова В.М. Соціокультурні аспекти урбанізаційних процесів на Півдні України (друга половина XIX – початок XX століття). Запоріжжя, 2011. 100 с.

4. Кучерявенко І.Ф. Розвиток культури в Південній Бессарабії у XIX ст. // Гілея: науковий вісник: Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Збірник наукових праць. К., 2011. № 48 (6). С. 101-109.

5. Кушнір В. Господарсько-побутова адаптація українців південно-західного степу і Нижнього Подунав'я (друга половина XIX – перша половина XX ст.). Одеса: КП ОМД, 2012. 192 с.

6. Кушнір В. Г. Народне образотворче мистецтво українців Південно-Західної України: Навчально-наочний посібник. Частина 1. Настінний розпис. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2016. 46 с.

7. Кушнір В. Г. Народне образотворче мистецтво українців Південно-Західної України: Навчально-наочний посібник. Частина II. Ткацтво. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2017. 74 с.
8. Макаренко О. П. Культура південноукраїнського регіону. Питання міжетнічної комунікації: навч. посібник / За заг. ред. канд. пед. наук, проф. А. Г. Михайлика. Миколаїв: Вид. Прокопчук Т. Ю., 2010. 322 с.
9. Нариси з історії освоєння Південної України XV-XVIII ст.: колективна монографія / за ред. О. Репана. К.: К.І.С., 2020. 288с.
10. Скржинська, М. В. Античні свята в містах Північного Причорномор'я. Київ : Наш час, 2011. 303 с. (Невідома Україна).
11. Схід і Південь України: час, простір, соціум: колект. монографія: у 2 т. / відп. ред. акад. НАН України В. А. Смолій ; НАН України, Ін-т історії України. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. 2016. Т. 1 / [Лариса Буряк та ін.]. 2014. 377 с.

Додаткова

1. Бойко А.В. Південна Україна останньої чверті XVIII століття. Аналіз джерел. К., 2000. 308 с.
2. Дізанова А.В. Рушник у традиційній культурі етносів українського Придунав'я // Філологічна освіта у поліетнічному просторі: регіональний досвід: Збірник наукових статей. Ізмаїл: РВВ ІДГУ; «СМИЛ», 2013. С.264 – 267.
3. Культура Півдня України: матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції «Поліетнічна культура Півдня України: історичні особливості формування та сучасні проблеми розвитку» (присвяченої 70-річчю утворення Миколаївської області) / За ред. канд. пед. наук, проф. А. Г. Михайлика. Миколаїв: ММІРЛ «Україна», 2007. 198 с.
4. Кушнір В. Народнознавство Одещини: Навч. посібник. Одеса: Гермес, 2008. 205 с.: іл.
5. Кушнір В. Особливості декорування традиційного житла українців Буго-Дністровського межиріччя і Буджака // Народна творчість та етнографія. 2011. № 4. С. 9-13.
6. Кушнір В. Чинники трансформації календарної обрядовості українців Півдня Буджака і степового Подністров'я // Календарна обрядовість у життєдіяльності етносу. Збірка наукових праць / Матеріали міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання». Одеса, 2011. С. 223 - 228.
7. Кушнір В. Г., Петрова Н.О. Традиційна весільна обрядовість українців Одещини (20-80-ті рр. XX ст.). Одеса: Гермес, 2008. 256 с.
8. Наулко В. І Формування етнічного складу населення Півдня України в останній чверті XVIII ст. – другій половині XIX ст. // Буков. іст.-етногр. вісник. Чернівці, 2001. Вип. 3. С. 77–78.
9. Тригуб О.Л. Художні особливості болгарського жіночого плечового одягу на Півдні України XIX – початку XX ст. // Вісник ХДАДМ. 2007. № 12. С.174 – 182.

10. Турченко Г. Ф. Південноукраїнський регіон у контексті формування модерної української нації (XIX – перша чверть XX ст.). Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2008. 342 с.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. <http://lib.onu.edu.ua/> - бібліотека ОНУ ім. І.І. Мечникова
2. <http://www.onu.edu.ua/ru/index.html> - сайт ОНУ ім. І.І. Мечникова
3. <http://www.ognb.odessa.ua/> - Одеська державна наукова бібліотека ім. О.М.Горького
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> - національна бібліотека України імені В.І.Вернадського
5. <http://lib-gw.univ.kiev.ua/> - бібліотека ім. Максимовича КНУ ім. Т.Шевченка
6. <http://www.filosof.com.ua/> - Інститут філософії ім Г.Сковороди
7. www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html - найвидатніші філософи світу та України
8. <http://plato.stanford.edu/> - філософська енциклопедія Станфордського університету. (англійською мовою).
9. <http://www.utm.edu/research/iep/> - філософська Інтернет-енциклопедія. (англійською мовою).
10. <http://library.tu.edu.te.ua> 'ТДТУ' – електронна бібліотека студента України
11. <http://www.biblioteka.uz.ua/chapter/www/> - бібліотеки України -
12. . http://kultura.ho.ua/books_ku.htm - культурологічна бібліотека
13. <http://www.phildep.univ.kiev.ua>. - сайт філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка
14. <http://www.ji.lviv.ua>. сайт «Незалежного культурологічного часопису "Ї"»